



SE ÅLDERN FATABUREN

SE ÅLDERN

FATABUREN

2015

2015



SE ÅLDERN

Red. Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET



SKANSEN



Fataburen 2015

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör Anders Carlsson

Bildredaktör och bildbehandling Karolina Kristensson

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagsfoto »Fotografens dotter Tove dansar med sin farfar i trädgården.«

Foto: Sten Didrik Bellander, © Nordiska museet (NMA.0056089).

Pärmens insida Foto: Erik Liljeroth, © Nordiska museet (NMA.0029567).

Tryckt genom Italgraf Media 2015

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 577 1



Var och en åldras i sin samtid. Likväl är föreställningarna om ålderdomen tämligen stereotypa och ofta (minst) sekelgamla. Foto: Karl Heinz Herrfried, © Nordiska museet (NMA.0030164).

Alla dessa åldrar

Om livets samtidigheter

BODIL JÖNSSON är professor emerita i rehabiliteringsteknik vid Lunds universitet.

Livet är ett konstverk som kräver den största uppmärksamhet.

KLAUS RIFBJERG

... särskilt när man börjar bli gammal.

BODIL JÖNSSON

Ingen blir gammal i ett vakuum. I stället lever och åldras man i ett ständigt växelspel med den omgivande världen, främst den nära (familjen och hemmet, vännerna och närsamhället) men också den mer generella. Man präglas av rådande tankemönster och av de materiella förutsättningarna, inte minst av teknologin och medicinen som i dag ger tidigare otänkbara förutsättningar för individen att också vid hög ålder kunna klara sig och leva ett gott liv i växelverkan med andra. När en människa efterhand blir årsrik har var och en av hennes årsringar fått sin grundfärg av den tidsanda som rådde när den formades. Det hör till livets underverk att de flesta trots alla tidsandeförskjutningar klarar att hålla ihop sina »jag« från olika delar av livet.

När jag i den här essän diskuterar individens möjligheter till egna *ålderssamtidigheter* gör jag det mot bakgrund av 2000-talets

förändrade åldrande och dess senarelagda annorlunda ålderdom. De revolutionerande förändringarna har ännu inte satt sig som en insikt i det allmänna medvetandet, arbetslivet eller politiken, varken för det individuella eller för det kollektiva med fyra snarare än tre generationer som lever samtidigt. Just därför har vi nu ett gyllene tillfälle att sätta de till synes eviga fenomenen ålder och åldrande under lupp och *make the familiar strange* samtidigt som vi *make the strange familiar*.

Över hela min text lyser en förundrans sol. Tänk att få leva nu och höra till en generation med denna långa mellanålder i intervallet mellan det formaliserade yrkeslivets avslut och den sena ålderdomen! Ibland tänker jag på oss som ett nytt folkslag på jorden.

Årsringar

Frågar du vuxna människor hur gamla de känner sig, svarar de allra flesta att de upplever sig som yngre än vad födelseåret säger ut och vad spegeln visar. På det kan omvärlden (och du själv) reagera olika. Ett sätt är att förneka alltihop, nedvärdera det eller förtränga det utifrån tankar som »Så löjligt, så pinsamt!« eller »Man är förstås så gammal som man är!« eller »Obegripligt så fåfänga människor kan vara!«. Ett annat sätt är att våga stanna upp inför den bedövande statistiken bakom att de flesta människor känner sig yngre än de är och se detta som ett faktum i sig: »Ja, men då är det väl så, då, så vad kan det bero på?«.

Fundera ett ögonblick över 85-åriga Anna. Hon är inte bara någon som är 85 år utan bär också på alla sina andra årsringar, bl.a. Anna 5 år, Anna 25, Anna 45, Anna 65, och så den allra yttersta, Anna 85. Varför i all sin dar skulle hon identifiera sig bara med den allra senaste årsringen, den som hon har haft kortast tid, den som hon varken hunnit växa in i eller begrunda? Nuet är visserligen viktigt men det utgör inte på egen hand grundvalen för identiteten och självbilden. I 85-årsåldern kan Anna vara åhörare (inåt) till hur Anna 15 talar med exempelvis Anna 25. Däremot har hon inte en aning om vem Anna 95 kommer att bli och hon vet inte heller nå-



Samspelet mellan generationer förtjänar något utöver att bara problematiseras. Vi kan ju också ha så väldigt roligt tillsammans. Med så små medel. Foto: Peter Gullers, © Nordiska museet (NMA.0076682).

got om hur Anna 95 kommer att kunna tala med Anna 85. Hennes erfarenhet sträcker sig alltså från det nuvarande och bakåt men inte ett uns framåt. Hennes upplevda ålder blir därför kalenderåren *minus* ett antal år. Hur många beror på hur starkt hon upplever alla de tidigare Annorna.

Som en kontrast: en av figurerna, sköldpaddan Cassiopeja, i Michael Endes bok *Momo* har ett annorlunda tidsförhållande.

Cassiopeja säger att hon »vet bara framåt, kan inte bakåt«. Så vad har då hon för ålder? Själv kan hon rimligen inte uppleva någon ålder alls. För henne finns ju inget bakåt. Men om omvärlden skulle tilldela henne någon ålder och kunde börja med hennes kalender-ålder, borde man rimligen till denna *addera* tid, inte subtrahera, för att täcka in hennes förmåga att se framåt men samtidiga oförmåga att alls minnas.

Själv har jag länge upplevt mig som bestående av just årsringar mellan vilka det pågår ett ständigt samtal. När jag nyss berättade om detta för en medmänniska, fick hon något nyfrälst i blicken och sa: »Ja, och så är det förstås precis som i naturen, det är de goda åren som ger de bredaste årsringarna!«. Jag gjorde henne nog dessvärre besviken genom att berätta att för mig är det precis tvärtom. Det är som om alla de goda fantastiska åren av obruten lycka har avsatt sig som smala årsringar. De finns där som en stark ström av glädje och som något som jag inte vill vara utan. Absolut inte. Det är ju de som utgör själva livet när det bara flyter på. Men det är det svåra, övervunnet eller inte, som är det som avsatt de tydligaste spåren och de bredaste årsringarna.

Dagens äldre och gårdagens

Det är så mycket som har hunnit ändra sig på bara en generation att varken vi äldre själva eller samhället, arbetsgivarna och övrig omvärld hunnit ställa om sig från hur det var förr. Den stora skillnaden ligger inte bara i att fler blir äldre utan också om att ålderssjukdomar kommer senare och om att en 75-åring i min generation medicinskt är som en 65-åring i mammas. En tioårsförskjutning av åldrandet inom loppet av trettio år – det är så oerhört stort och glädjande att varken vi själva eller omvärlden hänger med. Synvänder behöver komma till och nya frågor ställas. Den viktigaste handlar om vad samtidens och framtidens äldre kommer att kunna och vilja *göra* som inte förra generationen kunde eller ville.

Något omedelbart svar på det har vi inte. Ännu. Men det finns all anledning att börja spana efter de nya mönster som håller på

att växa fram. Att tänka in de tio årens skillnad i det egna åldrandet jämfört med den föregående generationens påverkar både ens självbild i nuet och föreställningarna om framtiden. Därtill kommer konsekvenserna av att en generation till kommer att leva samtidigt. Förr var det ovanligt att en mormor fick se sina barnbarn bli vuxna och ännu ovanligare att hon fick träffa sina barnbarnsbarn. Numera hör detta till det vi räknar med.

Hjärnforskare har kunnat konstatera att äldre människor har bättre kontakt mellan känslor och tankar än vad yngre har. Detta har tidigare varit uppenbart genom enstaka och enastående individer som exempelvis Bertrand Russell och Arne Naess. Nu blir det spännande att se vad som händer. Hela kulturens kunskapsutveckling kommer rimligen att påverkas när det inte bara är ett extremt fåtal utan många som kan bidra till den sent i livet utifrån sina utvecklade relationer mellan känsla och kunskap.

Forskningen har i dag demonstrerat hur en ökande ålder visserligen gör människan sämre på detaljer (komma ihåg namn och sifferkoder, lära sig nya mobiler, komma på varför man egentligen gick ut i köket) men samtidigt göra henne bättre på helheter. Inte bara på att referera till gamla sådana utan också på att upptäcka nya. Vilken potential för generationssamverkan! Det enda som krävs är att man utan konkurrens förmår erkänna sina respektive svagheter och klarar att bygga på varandras styrkor.

Late bloomers

Ett träd är inte ihålligt innanför sin senaste årsring – utan sitt inre hade det fallit omkull. Vi årsrika människor hade också »fallit omkull« om vi enbart hade formats av vår ålder i just detta ögonblick. Om jag bara vore min 72-åring hade jag exempelvis aldrig kunnat skriva denna artikel. Det tidigare, det som hänt mig, det jag har gjort och upplevt, inverkar i allra högsta grad inte bara på hur jag är nu, vad jag tänker och vad jag gör, utan också på hur jag föreställer mig framtiden.

Lika lite som man åldras isolerad från sitt förflutna, lika lite åld-

ras man avstängd från sin samtid. Man blir med andra ord inte gammal i ett vakuum. När åldrandet förändras snabbt, så som nu har skett mellan två närliggande generationer (mammans och min), visar sig omvärldsberoendet i en ny vilshenhet. *För individen*: Måste inte en hög ålder främst vara förknippad med multisjuklighet, ensamhet och fattigdom? Kan den stå också för något annat? *För det gemensamma*: Måste inte samhället digna under en åldersbörda, kan även ett samhälle bli årsrikt i positiv bemärkelse? Är det främst fantasilösa extrapolationer som skapar de nuvarande extrema hotbilderna förknippade med ett åldrande samhälle?

I dag hör *late bloomers* inte längre till undantagen utan snarare till vanligheterna. Förr ställde sig döden i vägen för de allra flesta så att de inte fick någon chans att alls visa hur de *hade* kunnat bli som äldre och vilka förmågor de *hade* kunnat utveckla. Inte heller för dem som faktiskt blev gamla var möjligheten att blomma upp sent i livet särskilt stor. Det fanns så många hinder i vägen. Man hade ont, såg dåligt, hörde dåligt, hade svårt att röra sig och sov dåligt. Bara små rännilar blev över för den positiva utveckling som åldrande också kan innebära.

Äldreforskningen avlägsnar sig nu allt mer från uppgång och fall-paradigmet och formulerar sig i stället kring *livslång utveckling*. Somligt blir tveklöst sämre, annat blir bättre med åldern. Men ännu viktigare än dessa delförsämringar och delförbättringar är vad som sker med helheten, dvs. med den nya individ som hela tiden växer fram ur sitt tidigare jag.

Att man kan blomma upp sent i livet och komma till sin rätt först då har snabbt blivit märkbart på individplanet. Samhälle och arbetsliv reagerar långsammare. Även yngre människor påverkas av förändringarna för de äldre. Kommer exempelvis 35-åriga småbarnsföräldrar framöver att vilja jobba sig halvt fördärvade i arbetslivet när de får syn på vad en 75-åring kan göra? Eller kommer de i stället att vilja omfördela arbetet över livet och utföra somligt senare?

Medan somliga blir till *late bloomers* har andra äldre stora svårigheter både vad gäller hälsan, ekonomin och omvärldsattityderna.

Människor föds med olika förutsättningar och utvecklas sedan olika under vitt skilda levnadsbanor. »Äldre« är därför mer olika varandra än vad yngre är, och just nu är *klyftorna* inuti seniorgruppen på väg att öka drastiskt. Det är hög tid för samhällsinsatser som motverkar åtminstone de största ekonomiska effekterna av detta.

Samtidigt: de orättvisor som finns i dag är ett intet jämfört med orättvisan mellan tidigare generationer och de nu levande. Själv bär jag därför på ett enda stort *Tack!* för den oskattbara tur jag har haft och har som får leva just nu.

Förändrade tankemönster och generationsattityder

Somliga fenomen förefaller eviga, som exempelvis åskan och blixten. Men låt dig inte luras av det: de förfäder som trodde på asagudarna upplevde *inte* blixten och åskmullret så som vi gör i dag. Vad de »såg« och »hörde« var en Tor som red omkring svingande sin yxa. Vad jag nu »ser« och »hör« under åskvädret är ingen Tor men väl elektriska urladdningar. Våra tolkningar påverkar våra upplevelser. Så skedde också när Galilei med hjälp av kikaren kunde »se« himlafenomenen så att han förstod att jorden omöjligt kunde vara alltings centrum. Men inte gjorde därigenom den katolska kyrkan detsamma (fast också den med hjälp av kikare skulle kunnat titta uppåt utåt). Det dröjde faktiskt ända till år 2000 innan den hävde bannlysningen av Galilei – makten över tanken är så avgörande att det gör ont att släppa den ifrån sig.

Men ibland sker tankeförändringar smygande och hos de allra flesta samtidigt i detta som manifesterar sig som tidsanda. Dit hör den förskjutning som skett i relationen mellan vuxna och barn. På 1940- och 50-talen sågs inte nyfikna barn, en grupp jag själv hörde till men inte riktigt vågade bekänna mig till, med blida ögon. Tidigt snappade jag upp att vi som kallades förvetna ungar inte stod högt i kurs och skulle lära oss att vara tysta, ju förr desto bättre. Helst skulle vi inte märkas överhuvudtaget. Själv fick jag en barndom karakteriserad av att jag teg och undrade, undrade och teg. Det är lätt hänt att utifrån dagens fokus på det positiva i barns nyfikenhet

beklaga oss som var barn då. Men var det verkligen synd om oss? Många av oss hade fantastiska barndomar. Ser man till hur det senare gick för oss, blev vi uppenbarligen inte snöpta för livet av att inte ha något frågeföreträdare som barn och som unga inte sträva efter att »bli något« utan att först och främst bli »som folk«.

När chansen sedan väl kom, tog vi den. Vi välte murar och blev med tiden uttalat starka individer. På sitt sätt var den utvecklingsgången betydligt lättare än vad det är för dagens barn och ungdomar, som först intalas att de är allt och har allt och utgör hela världens medelpunkt långt upp i tonåren. Sedan kommer den hårda kväsningen: de var uppenbarligen inte så unika som de intalats, de kommer inte in på de utbildningar de ville och långt ifrån alla får något jobb överhuvudtaget.

Det är som om det oerhört välmenta i att bemöta varje liten ny människa som den unika varelse hon är (vilket också vi i mor- och farföräldragenerationen i allra högsta grad nu spelar med i trots att vi själva upplevt det motsatta) desavoueras av det som kommer sedan. Att vara tonåring i dag är verkligen inte det lättaste, särskilt inte om man är flicka.

Normbildningar kring åldrande och pensionering

Ett drastiskt hopp till en helt annan del av livet: pensioneringen. Den normbildning som finns kring denna skapades i en helt annan tidsanda och under helt andra förutsättningar än dagens. Den mest iögonenfallande skillnaden mellan förr och nu är förstås att många då inte uppnådde pensionsåldern överhuvudtaget och att de flesta av dem som gjorde det sedan inte levde så länge. I dag kommer i stället pensioneringen för många när de är mitt inne i en intensiv del av sitt yrkesliv. Det är inte helt enkelt att hamna i denna mellanålder, särskilt inte om man känner att förväntningarna på att man skulle sköta sig i yrkeslivet nu omformas till att man ska sköta sig som »pensionär«. Vara en i en grå massa utan »mål och mening« – samtidigt som det egna suget efter mål och mening ökar. Man blir också alltmer medveten om att man aldrig

varit så olik sina generationskamrater som nu. Långa liv med alla sina vindlingar åstadkommer mycket större heterogeniteter än homogeniteter. Bara en i mängden? Glöm det!

Uppbrottet vid pensioneringen skakar om. Det är inte bara själva den fysiska arbetsplatsen som försvinner utan också strukturen av tiden. Visst är det skönt att kunna sova på morgonen. Men hur går det med den egna rytmen när den inte längre sätts av arbetsdagen, arbetsveckan, semestern? Det är lätt hänt att vilsenheten övermannar: »det kan väl inte vara fredag igen, det var det ju nyss« eller »så konstigt att det snart är jul, den förra har ju knappt slutat«.

Många av oss fortsätter att »arbeta« (vad nu det är) som om pensionsåldern inte berör oss. Men då och då blir vi satta på plats:

Pianostämman ringer.

– Passar det att jag kommer tisdag förmiddag?

– Tyvärr, det går inte.

– Men torsdag eftermiddag, då?

– Nej, inte det heller. Men på måndag kan jag efter klockan 11.

– OK, jag kommer då. Men får jag fråga: Är det verkligen så att du jobbar fortfarande?

– Ja.

– Minsann.

Tystnad.

– Ja, det förstås, själv tänker jag ju fortsätta att arbeta så länge jag kan.

Så låter det allt oftare. Ena människan förundras över att någon lite äldre (som rentav fyllt 70) fortfarande arbetar, men för egen del tänker han ju arbeta länge. I det läget höjs förstas röst för en högre pensionsålder, och ett utökat arbetsliv kan vara inte bara rätt utan också självklart för många. För andra är det inte så. Och jag vill gärna lägga till att det också är dags att börja fundera över om det förlängda livet bara ska utnyttjas till att förlänga medelåldersidealen och göra dem till norm fram till livets slut.

En av mina idéer i riktning mot något annat ledde till projektet *Uppdrag Kunskap*: 20 seniorer som tidigare arbetat inom äldre-vård/-omsorg fick chansen att under hösten 2013 och våren 2014 vidareutveckla sina specialområden med bästa tänkbara akademiska stöd. Resultaten skulle knappast ha kunnat komma fram på något annat sätt än genom att människor med starka drivkrafter och stora erfarenheter, via en chans till systematisk eftertanke, kunde bidra till framtiden. Vilken kultur har råd att avstå från något sådant och se sina seniorer som »förbrukade«?

Som sagt: forskningen av i dag beskriver inte hjärnans utveckling främst i termer av uppgång och fall utan mer som en livslång utveckling. I den sena utvecklingsprocessen är mycket av hjärnans arbete inriktat på att föra samman det tidigare och av det göra ständigt nya helheter. Det är då inte självklart att det bästa man kan göra för gemenskapen är att arbeta *längre och i samma former* som tidigare. Några kanske brinner mer för att få stöd att vidareutveckla sin yrkeskunskap så att den blir mer tillgänglig och mer användvärd för yngre. En kunskapsutveckling mindre inriktad på den egna framtiden och mer på andras, alltså.

Det fanns en tid då barn inte uppfattades som barn utan som små vuxna – och behandlades därefter. Det var ju inte så mycket med dem med vuxenmått mätt. Så ser vi det som bekant inte längre – vi vill att barn ska få vara just barn. På motsvarande sätt är äldre människor inte stora vuxna. Också den senare delen av livet har sina egna förtecken.

Generationer som kommunicerande kär!?

Vi äldre har lättare för att känna igen oss i unga än vad de har i oss. Kvar i våra årsringar finns ju den egna 2-åringen, 12-åringen, 22-åringen. Visserligen kan jag i dag inte sätta mig in i hur det är att vara 15 år nu 2015, men jag vet i alla fall massor om hur det var i slutet på 1950-talet.

Konstigt, förresten, att detta inte nyttiggörs i rollgestaltningar. På teater och film hör det till vanligheterna att yngre spelar äldre,

Den senaste årsringen hos »Anna, 85« är visserligen just den åttiofemte, men där innanför finns också alla de andra. Bland annat den som bär på siminlärnings strapatser. Kroppen minns. Har den lärt sig simma, glömmet den inte det. Men den glömmet inte heller det kalla, det omöjliga, det farliga som utgjorde motståndet under lärotiden.
Foto: KW Gullers,
© Nordiska museet
(NMA.0035091).



detta trots att unga inte har någon som helst egen erfarenhet av ålderdomen. Men du ser nästan aldrig en gammal människa spela ung – även om hon alltså vet mer om ungdomen än de unga vet om ålderdomen. Det är som om det vore en förbjuden tanke att skyla rynkor i stället för att sätta dit dem, ha peruk i stället för att gömma håret, frekvenshöja röster i stället för att minska frekvensen, etc.

Tveklöst spelar både film, teater och böcker en stor roll för att både bidra till och motverka vardagens generationsfrämlingskap. Filmer med äldre i rollbesättningen är inte så många men det finns en hel del manusförfattare, regissörer och skådespelare som har lyckats göra starkt engagerande äldreporträtt och fått spännande människor att träda fram. Några exempel: *Den tatuerade änkan* – det är ju Mona Malms alla årsringar, vad de gjort med henne och vad hon nu utifrån dem kan göra med sin omvärld som gör filmen oförglömlig. Så är det också med *Arga män utan ben* – inte går det att föreställa sig den med två 20-åringar i huvudrollerna? De hade helt enkelt inte haft tillräckligt mycket att komma med vare sig i sina ursprungliga grannträtor eller i sin senare förenande kamp mot den bittra fienden. Krösa-Majas vidskeplighet behövs i *Emil i Lönneberga*-filmerna, Totikis kärvhet i *Mumindalen*. Och *En vandring i solen* hade inte alls nått samma höjd utan de tre badande äldre damerna.

Så här skulle jag kunna fortsätta länge. Med Carin Mannheimer. Med Allan Edwall. Med den magnifika Madam Flod i tv-versionen av *Hemsöborna*, som Sif Ruud gestaltade. År 2000 tilldelades hon professors namn för »sina karaktärsroller fyllda av medkänsla och kraft«, så tydligt hämtade ur växelspelet mellan de egna årsringarna.

Medkänsla och kraft väcker också Folkoperans uppsättning av *Carmina Burana*, detta körverk om livets förgänglighet. Från Folkoperans scen får 80-åriga kvinnor berätta om sina livsöden och växelverka med kör och solister. Det är bara strålande – och det går rakt in i publiken, oberoende av dess ålder.

Informationsteknologi som välfärdsteknologi

I Norden och inte minst i Sverige har vi all anledning att vara stolta över det välfärdssamhälle som undan för undan byggts upp utifrån det som efterhand kom att kallas för den nordiska modellen. Kärnan i det som byggts upp har förts vidare till oss väl så mycket genom *välfärdsteknologin* som genom ideologin. Det är framför allt teknologin som har gjort att människor undan för undan sluppit svälta, frysa, drabbas av farsoter etc. När sociologen Bruno Latour säger att »technology is society made durable« pekar han i en enda mening på hur tidigare generationers viljor och förmågor lever kvar inte bara genom det talade och skrivna ordet eller genom det i olika konstformer framställda, utan också – och framför allt – genom *teknologin*. Många generationer senare möter vi våra förfäders insatser i den byggda miljön, landskapsplaneringen, kommunikationerna, maskinerna, elektroniken. Därför är det där som en stor del av det samhällseliga kulturarvet sitter.

Den senaste grenen på välfärdsteknologin, den som ska ge en ökad välfärd åt *alla*, är *informationsteknologin*. Dess snabba framväxt har dessvärre under den första it-eran skapat stora svårigheter och ibland rentav ett utanförskap för den växande gruppen äldre. Så kommer det inte att förbli – i dag är de allra flesta som går in i sin pensionsålder redan it-vana och de kommer att fortsatt utveckla sina it-förmågor under senare delen av sitt liv. Ja, internet kan till och med, med tiden, komma att bli av större betydelse för äldre än för yngre genom sitt oberoende av tid och rum, något som är extra viktigt om den egna funktionsförmågan snävas in. Samtidigt stör informationsteknologin genom sin olidliga fladdrighet: sina ständigt nya detaljer och sitt huvudfokus på yta snarare än djup och helheter. Det passar ju egentligen inte äldre människor som vill kunna *relatera till sammanhang och samband*, sådana som vi blir bättre på ju äldre vi blir. Vilket bland annat yttrar sig i att vi blir mer noga med vår tid än vad yngre är.

Det allra viktigaste med informationsteknologin framöver blir nog att vi äldre inte kommer att bli lika ensamma som tidigare generationers gamla blev. Vi kommer inte bara att ha barnbarnskon-

takter utan också att *ha kvar varandra* över internet. Och ha bättre möjligheter att *utöva våra intressen*. Släktforskningen, exempelvis, som många äldre ägnar sig åt, tog ett *stort* kliv framåt när den blev möjlig över nätet. Allt mer information bakåt är direkt sökbar, man kan lätt hitta fram till andra grenar av släkten, man kan hjälpas åt – och man kan själv göra sina resultat tillgängliga.

Det är lätt att bli rent matt vid tanken på den mängd material om oss själva som var och en av oss nu kan förse framtidens släktforskare med. Förr var det enbart härskarna som kunde lägga stor vikt



Genom tiderna är det få band som har varit så starka som de mellan mor/farmödrar och deras barnbarn. Båda har tid. Den ena vill så gärna berätta och den andra vill bli berättad för. Hon känner sammanhangen och barnbarnet suger blixtnabbt i sig detalj efter detalj. Foto: Erik Liljeroth, © Nordiska museet (NMA.OO29599).

att påverka historieskrivningen kring de egna insatserna. Numera – i Facebooks tidevarv – är detta en möjlighet som står till buds för alla.

Perspektivförskjutningar

Samtidigt sker det stora förskjutningar i föreställningsvärldarna. Mark Zuckerberg, en av de viktigaste profilerna bakom Facebook, hade och har en medveten ideologi: han vill att vi, genom allt det vi lägger ut på Facebook, skall göra en och samma bild av oss själva och att denna bild ska vara tillgänglig för alla våra Facebook-vänner. Han menar också att effekten av att man efterhand vänjer sig vid detta blir att var och en upplever sig själv som en mer hel individ.

Det är en oerhörd tanke, på sitt sätt också vacker – även om den för mig är helt otänkbar. Jag vill ju kunna anpassa mig efter situationen, efter människor jag möter och efter vad jag för stunden vill dela med mig av. Inte visa alla sidor av mig lika för alla, inte lura andra och mig själv att tro att det överhuvudtaget går att göra min tillvaroväv tillgänglig genom att lägga ut samma ytbilder till alla. Summan av dem kan ju ändå inte beskriva vare sig djupet eller helheten.

En sådan idé som att vi skulle kunna ha bara ha *en* profil (om än aldrig så mångfasetterad) mot omvärlden kan bara en mycket ung människa komma på. Så tänker jag – men utan något välvilligt översittarleende, för jag har stor respekt också för den föreställningsvärld som Mark Zuckerberg lever i. Det attraktiva hos Facebook har ju visat att han på sitt sätt har »rätt«: både unga och gamla dras dit, till det ständiga småpratet om alla dessa detaljer på ytan.

Okej, säger jag – bara de inte tror att ytan är allt, och bara de inte låter den ta all tiden. För vi människor är inte bara våra ytor och våra senaste händelser, vi är också våra djup, våra sammanhang och vår historia. Mer och mer ju äldre vi blir.